

Els nous estats membres de la Unió Europea: demografia i política lingüística

per Albert Branchadell

Resum

L'1 de maig de 2004 deu estats europeus van esdevenir membres de la Unió Europea (Eslovàquia, Eslovènia, Estònia, Hongria, Letònia, Lituània, Malta, Polònia, la República Txeca i Xipre). L'objectiu d'aquest article és fer una presentació sumària de la complexitat lingüística d'aquests estats i una caracterització general del seu règim lingüístic, d'acord amb una tipologia estàndard de règims lingüístics, amb el benentès que ens fixarem sobretot en els dissenys constitucionals i deixarem l'anàlisi de les pràctiques per als altres articles del dossier o en tot cas per a publicacions ulteriors. Completarem aquesta caracterització tot fent atenció a la posició de cada estat respecte a la Carta europea de llengües regionals i minoritàries.

Sumari

1. Demografia lingüística dels nous estats membres
2. Política lingüística dels nous estats membres
3. Els nous estats membres davant la Carta europea de llengües regionals o minoritàries
4. Conclusions
5. Bibliografia

1. Demografia lingüística dels nous estats membres

Segons Fishman (1968), una comunitat política és lingüísticament homogènia quan una sola llengua és *natively spoken* pel 85 % o més de la població, i lingüísticament heterogènia, quan hi ha una minoria *significativa* en el 15 % restant o bé quan no hi ha cap llengua que sigui parlada nativament pel 85 % o més de la població. Altres autors han usat llindars inferiors. Lijphart (1984), per exemple, considera que un país és homogeni quan el 80 % o més de la població "parla la mateixa llengua".

Seguint aquests criteris, els nous estats membres de la Unió Europea es classifiquen de la manera que es pot veure a la taula 1, que es basa en les dades obtingudes dels instituts d'estadística respectius, relacionats al final de l'article.¹

Taula 1. Classificació dels estats segons els criteris de Fishman i Lijphart

Lingüísticament homogenis		Lingüísticament heterogenis	
Fishman (≥85%)	Lijphart (≥80%)	Fishman (<85%)	Lijphart (<80%)
Eslovènia Hongria Lituània Malta Polònia República Txeca Xipre (GCA)	Eslovàquia Eslovènia Hongria Lituània Malta Polònia República Txeca Xipre (GCA)	Eslovàquia Estònia Letònia	Estònia Letònia

¹ En el cas de Xipre cal aclarir que ens referim exclusivament a la zona controlada per la República de Xipre (el que la República anomena *Government controlled area*), que és la que va entrar a la Unió l'1 de maig després del fracàs del pla de l'ONU per a la reunificació de l'illa <<http://www.cyprus-un-plan.org/>>. La *Government controlled area*, on els hel·lenòfons superen el 90 %, és homogènia tant per a Lijphart com per a Fishman. Si ens referíssim al conjunt de l'illa, hauriem de parlar d'un estat heterogeni tant amb el llindar de Lijphart com amb el de Fishman.

Seguint el llindar de Fishman, ens surten set estats homogenis (incloent-hi Xipre-GCA) i tres d'heterogenis. D'acord amb el de Lijphart, en tenim vuit d'homogenis i dos d'heterogenis. Hi ha un estat (Eslovàquia) on la proporció dels parlants oscil·la entre el 80 i el 85 %, que Fishman consideraria heterogeni i Lijphart consideraria homogeni, de manera que la seva classificació és vacil·lant. Podem resumir la situació de la manera que es veu a la taula 2.

Taula 2. Classificació dels estats segons el seu grau d'homogeneïtat-heterogeneïtat

Estats clarament homogenis	Estats ni clarament homogenis ni clarament heterogenis	Estats clarament heterogenis
Eslovènia Hongria Lituània Malta Polònia República Txeca Xipre (GCA)	Eslovàquia	Estònia Letònia

En tot cas, és un fet que en cap dels deu estats el 100 % de la població parlen la mateixa llengua. Per tant, tots deu presenten algun grau de diversitat lingüística interna.

Justament la missió de les taules següents és il·lustrar aquesta diversitat lingüística interna a partir de les dades disponibles de l'últim cens de població. Abans de mostrar aquestes dades cal fer sengles aclariments sobre Eslovènia, Malta i Polònia.

En la pregunta sobre llengua materna, el cens d'Eslovènia considera respostes diferents el croat, el serbocroat, el serbi i el bosnià. La quàdrupla distinció il·lustra la situació típica dels estats sorgits de l'antiga Iugoslàvia, en què el serbocroat continua essent identificat per algunes persones com la seva llengua però han aparegut les denominacions *croat*, *serbi* i *bosnià* per fer referència al que anteriorment s'haurien considerat varietats regionals del serbocroat.

En el cas de Malta, no sembla que el cens de població contingui informació lingüística. En aquesta situació, hem recorregut a l'enquesta de participació cultural realitzada per l'Institut d'Estadística de Malta l'any 2000, on hi havia una pregunta sobre la llengua que la gent prefereix parlar. En realitat, el percentatge de maltesos que tenen el maltès com a llengua materna és superior a aquest 86,23 % que assenyala el maltès com a llengua preferida per parlar.

En el cas de Polònia, indiquem el percentatge de persones que l'any 2002 van declarar que normalment a casa només utilitzen el polonès (96,5 %). Si consideréssim també els qui utilitzen normalment el polonès i una o dues llengües no poloneses, el percentatge s'elevaria al 97,8 %. El conjunt de persones que declara l'ús de llengües d'una o dues llengües no poloneses en relacions familiars representa l'1,47 % de la població (563.500 persones). La majoria d'aquestes persones, 511.000, usen una o dues llengües no poloneses juntament amb el polonès (1,34 % de la població). El grup que declara parlar a casa seva exclusivament una o dues llengües no poloneses, el formen 52.500 persones (0,14 % de la població). En conjunt, la llengua no polonesa més esmentada (tota sola o en combinació amb el polonès) és l'alemany (204.600 persones).

Taula 3. Composició dels estats clarament homogenis

	Data i població de l'últim cens	Pregunta	Percentatge corresponent a la llengua majoritària	Percentatge corresponent a altres llengües
slovènia	(31.3.2002) 1.964.036	llengua materna	eslovè 87,7	croat 2,8 serbocroat 1,8 serbi 1,6 bosnià 1,6 Els parlants d'hongarès, albanès, macedoni, romaní i italià no arriben a l'1 % de la població.
Hongria	(1.2.2001) 10.197.119	llengua materna	hongarès 98,7	Els parlants de romaní, alemany, croat, eslovac i romanès no arriben a l'1 % de la població.
Lituània ²	(5.4.2001) 3.483.972	llengua materna	lituà 90,9	
Malta	(final de 2002) 385.941	llengua preferida per parlar (2000)	maltès 86,23	anglès 11,76 italià 1,84
Polònia	(20.5.2002) 38.230.080	llengua usada normalment a casa	polonès 96,5	Els parlants d'alemany no arriben a l'1 % de la població
República Txeca	(1.3.2001) 10.230.060	llengua materna	txec 94,9	eslovac 2,0 Els parlants de polonès, alemany i romaní no arriben a l'1 % de la població.
Xipre (GCA)	(1.10.2001) 689.565	llengua parlada amb fluïdesa	grec 91,7	anglès 2,3 rus 1,96

² En el cas de Lituània, no hem pogut obtenir totes les dades relatives a la llengua materna. Partint de la nacionalitat, sí que hem pogut obtenir el percentatge de població que té el lituà com a llengua materna. A Lituània el 83,45 % de la població són lituans, el 6,74 són polonesos, el 6,31 són russos i el 3,5 són d'altres nacionalitats. El 96,7 % dels lituans tenen el lituà com a llengua materna i, a més, hi ha 356.000 persones d'altres nacionalitats que l'hi tenen. Això fa que el total de persones de llengua materna lituana arribi al 90,9 % de la població (prop de 3,2 milions de persones).

Taula 4. Composició dels estats ni clarament homogenis ni clarament heterogenis

	Data i població de l'últim cens	Pregunta	Percentatge corresponent a la llengua majoritària	Percentatge corresponent a altres llengües
Eslovàquia	(26.5.2001) 5.379.455	llengua materna	eslovac 83,9	hongarès 10,7 romaní 1,8 rutè 1,0 Els parlants de txec, ucraïnès, alemany i polonès no arriben a l'1 % de la població.

Taula 5. Composició dels estats clarament heterogenis

	Data i població de l'últim cens	Pregunta	Percentatge corresponent a la llengua majoritària	Percentatge corresponent a altres llengües
Estònia	(31.3.2000) 1.370.052	llengua materna	estonià 67,3	rus 29,7 Els parlants d'ucraïnès, bielorús, finès i letó no arriben a l'1 % de la població.
Letònia	(31.3.2000) 2.377.383	llengua materna	letó 59	rus 37,4 Els parlants de bielorús, ucraïnès, lituà i polonès no arriben a l'1 % de la població.

Com es desprèn de les taules anteriors, en els deu nous estats membres de la Unió Europea, i especialment en els que no són clarament homogenis, no hi ha cap cas comparable al de la llengua catalana. En aquests darrers estats, la minoria lingüística més important sempre correspon a la llengua majoritària d'un estat veí. Aquest és el cas del rus a Estònia i Letònia i també de l'hongarès a Eslovàquia. Deixant de banda el cas particular del romaní, el més semblant al cas català podria ser el rutè –una llengua d'altra banda d'adscripció controvertida, que sovint hom considera com un dialecte de l'ucraïnès.

2. Política lingüística dels nous estats membres³

Com organitzen políticament aquests estats la seva diversitat lingüística interna? Aquí farem ús d'una tipologia estàndard de règims lingüístics desenvolupada per Siguan (1995), Badia (2002) i Vernet *et al.* (2003) i adaptada per l'autor d'aquest article.

Una primera divisió dels estats, cal fer-la entre els estats que tenen una sola llengua oficial i els estats que tenen més d'una llengua oficial. Dels nostres deu estats, només dos, Malta i Xipre, tenen dues llengües oficials. Tots els altres són oficialment monolingües, amb la llengua majoritària com a una única llengua oficial de l'estat.

Quan un estat té més d'una llengua oficial, pot ser que aquestes llengües oficials siguin oficials en tot el territori de l'estat o que no ho siguin. El segon supòsit és el que il·lustren típicament Bèlgica i Suïssa. A Suïssa, per exemple, l'alemany, el francès i l'italià són llengües oficials de la Confederació, però cap de les tres no és oficial a tot el territori de l'estat. Els dos nous estats membres de la Unió Europea que tenen més d'una llengua oficial il·lustren el primer supòsit. Les dues llengües oficials de Malta (maltès i anglès) ho són en tot el territori de Malta, i el mateix podem dir de les dues llengües oficials de Xipre (grec i turc).

En el cas de Xipre, cal emfasitzar el que hem dit al començament sobre els dissenys constitucionals. Tot i que la Constitució de 1960 estableix clarament l'oficialitat del grec i del turc (article 3.1: "Les llengües oficials de la República són el grec i el turc"), la República de Xipre funciona *de facto* com un estat monolingüe amb el grec com a única llengua oficial. El cas de Malta (article 5.2: "El maltès i l'anglès [...] seran les llengües oficials de Malta") és particular, en el sentit que una de les seves dues llengües oficials, l'anglès, no correspon a un grup significatiu de població que el tingui com a llengua materna.

La pregunta que cal fer-se a continuació és quin tractament donen a la seva diversitat lingüística els vuit estats oficialment monolingües.

En la nostra tipologia, un estat que té una sola llengua oficial pot protegir o no les seves llengües minoritàries; si les protegeix, pot fer-ho considerant-les oficials en una part del territori o no. Nominablement, els vuit nous estats membres de la Unió que són oficialment monolingües protegeixen tots vuit les seves minories lingüístiques. D'aquests vuit, constatem que només un, Eslovènia, reconeix *explícitament* en la seva constitució l'oficialitat de (una part de) les seves llengües minoritàries en els seus territoris respectius.

Així, segons l'article 11 de la constitució eslovena, "la llengua oficial d'Eslovènia és l'eslovè. En les àrees on resideixen les comunitats ètniques italiana i hongaresa, *també seran llengües oficials* l'italià o l'hongarès" [la cursiva és nostra]. És interessant remarcar que Eslovènia no reconeix l'oficialitat del bosnià/croat/serbi/serbocroat, que demogràficament és (són) més considerable(s) que l'italià i l'hongarès.

Tot i que no hi ha una declaració constitucional explícita d'oficialitat, podem observar que tres dels set estats restants (Eslovàquia, Estònia i Hongria) reconeixen *ex constitutione* la possibilitat d'usar oficialment llengües diferents de la llengua oficial de l'estat. Els altres quatre són més vagues respecte a aquesta qüestió (Letònia, Lituània i Polònia) o simplement no l'esmenten (República Txeca). Les taules 6 i 7 resumeixen la situació.

³ En aquesta secció, citem les constitucions dels estats en la versió no oficial catalana consultable a <http://www.ciemen.org/mercator/>.

Taula 6. Estats en què la constitució fa referència a la possibilitat d'usar oficialment llengües diferents de la llengua oficial de l'estat

Estat	Constitució
Eslovàquia	<i>Article 6</i> 2. L'ús d'altres llengües en les relacions amb les autoritats serà regulat per la llei. <i>Article 34</i> 2. En addició al dret que prevalgui la llengua de l'Estat, els ciutadans que pertanyin a minories nacionals o grups ètnics també tenen garantits, sota condicions definides per llei, els següents drets: a. dret a l'educació en la seva pròpia llengua, b. dret a utilitzar la seva llengua en les relacions amb les autoritats, c. dret a participar en la resolució dels assumptes relatius a minories nacionals i a grups ètnics.
Estònia	<i>Article 51</i> 1. Tota persona té el dret a adreçar-se a les autoritats del govern estatal o local i als seus oficials en estonià, i a rebre respostes en estonià. 2. En les localitats on almenys la meitat dels residents permanents pertanyin a una minoria ètnica, tothom té el dret de rebre respostes per part de les autoritats del govern estatal i local i dels seus oficials en la llengua d'aquesta minoria ètnica. <i>Article 52</i> 1. La llengua oficial de les autoritats dels governs estatal i local serà l'estonià. 2. En les localitats on la llengua de la majoria de la població és diferent a l'estonià, les autoritats del govern local poden emprar la llengua de la majoria dels residents permanents d'aquesta localitat per a la comunicació interna i extensivament, d'acord amb els procediments establerts per la legislació. 3. L'ús de llengües estrangeres, incloses les llengües de les minories ètniques, per part de les autoritats i en els tribunals i procediments anteriors als judicis seran determinats per la legislació.
Hongria	<i>Article 68</i> 2. La República d'Hongria oferirà protecció a les minories nacionals i ètniques i garantirà la seva participació col·lectiva en els afers públics, la promoció de les seves cultures, l'ús de les seves llengües pròpies, l'educació en les seves llengües pròpies i l'ús de noms en les seves llengües pròpies.

Taula 7. Estats en què la constitució no fa referència a la possibilitat d'usar oficialment llengües diferents de la llengua oficial de l'estat

Estat	Constitució
Letònia	<i>Article 114</i> Les persones que pertanyin a minories ètniques tenen el dret a preservar i fomentar la seva llengua i la seva identitat ètnica i cultural.
Lituània	<i>Article 37</i> Els ciutadans que pertanyin a comunitats ètniques tindran dret a sostenir la seva llengua, la seva cultura i els seus costums.
Polònia	<i>Article 27</i> El polonès serà la llengua oficial de la República de Polònia. Aquesta mesura no haurà d'infringir drets de minories nacionals resultants d'acords internacionals ratificats.
República Txeca	cap esment

Com hem dit al començament, aquí circumscriu la discussió als dissenys constitucionals respectius; en realitat, el més interessant seria inspeccionar la legislació inferior i, sobretot, la seva aplicació pràctica. D'una banda, això ens permetria comprovar que hi ha estats, com Lituània i la República Txeca, que reconeixen en la seva legislació la possibilitat no reconeguda explícitament en la constitució d'usar oficialment llengües diferents de la llengua oficial de l'estat. De l'altra, és evident que també podríem elaborar classificacions més fines dels estats que constitucionalment parlant formen part del mateix grup. Només a efectes d'il·lustració podríem comparar ara dos estats com Eslovàquia i Hongria, que pertanyen al grup d'estats en què la constitució al·ludeix a la possibilitat d'usar oficialment llengües diferents de la llengua oficial de l'estat.

A Hongria, la Llei LXXVII de 1993 sobre els drets de les minories ètniques i nacionals <<http://archiv.meh.hu/nekh/Angol/93LXXVIIkistv.htm>> preveu àmplies possibilitats d'usar oficialment les llengües de les minories. Per exemple, l'article 52 de la Llei diu que els diputats de l'Assemblea Nacional que pertanyin a minories poden usar la seva llengua materna. Un tret destacat és que en principi no s'estableix un llindar demogràfic perquè les minories puguin gaudir dels drets que els reconeix la llei. L'article 54 de la Llei, que preveu que les vacants en els serveis públics locals es cobreixin amb persones que coneixin la llengua materna de la minoria, es refereix simplement a "settlements where there are people who belong to minorities".

A Eslovàquia, en canvi, la Llei 184 de 1999 sobre l'ús de les llengües de les minories nacionals <http://www.culture.gov.sk/english/LEG/Z99_184.htm> limita la possibilitat d'usar una llengua minoritària amb les autoritats als municipis on la minoria rellevant constitueixi almenys el 20 % de la població (article 2.1: "Citizens of the Slovak Republic who are members of national minorities and, by the results of the latest census, represent at least 20% of the total population in the community may use the minority language in such a community in official contacts").

3. Els nous estats membres davant la Carta europea de llengües regionals o minoritàries

Per completar aquesta visió panoràmica sobre les polítiques lingüístiques dels nous estats membres de la Unió, volem fer una ullada a la seva posició respecte a la Carta europea de llengües regionals o minoritàries <<http://conventions.coe.int/>> [versions en anglès i en francès], i <<http://www.gencat.cat/llengua/publicacions>> [versions en català i en aranès].

Dels nostres deu estats, quatre han ratificat la Carta (Hongria, Eslovènia, Eslovàquia i Xipre) i tres només l'han signada (Malta, Polònia i la República Txeca). Els tres restants (Estònia, Letònia i Lituània) ni tan sols l'han signada. És interessant constatar que entre els estats que no han signat ni ratificat la Carta hi ha els dos estats clarament heterogenis (Estònia i Letònia).

A la taula 8 es pot consultar la situació de cada estat, a 1 de maig de 2004, respecte a la signatura, ratificació i entrada en vigor de la Carta. Com a referència, en aquest punt convé recordar que el Regne d'Espanya la va signar el 5 de novembre de 1992 i la va ratificar el 9 d'abril de 2001, de manera que la Carta va entrar en vigor en aquest estat l'1 d'agost de 2001.

Taula 8. Situació dels estats respecte a la Carta europea de llengües regionals o minoritàries

	Signatura	Ratificació	Entrada en vigor
Eslovàquia	20/2/2001	5/9/2001	1/1/2002
Eslovènia	3/7/1997	4/10/2000	1/1/2001
Estònia			
Hongria	5/11/1992	26/4/1995	1/3/1998
Letònia			
Lituània			
Malta	5/11/1992		
Polònia	12/5/2003		
República Txeca	9/11/2000		
Xipre	12/11/1992	26/8/2002	1/12/2002

Per a fer un seguiment de l'aplicació de la Carta en els quatre estats que l'han ratificada, es poden consultar els informes periòdics dels estats, els informes del comitè d'experts i les recomanacions del Comitè de Ministres.

Els informes periòdics dels estats es poden consultar a l'adreça:

<http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Local_and_regional_Democracy/Regional_or_Minority_languages/Documentation/1_Periodical_reports/default.asp#TopOfPage>. L'1 de maig de 2004 aquí hi havia el primer informe periòdic d'Eslovàquia, Eslovènia i Hongria i també el segon d'Hongria.

Els informes del comitè d'experts són a:

<http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Local_and_regional_Democracy/Regional_or_Minority_languages/Documentation/2_Committee_of_Experts_reports/default.asp#TopOfPage>. L'1 de maig de 2004 aquí hi havia l'informe del comitè d'experts sobre el primer informe periòdic d'Hongria.

Finalment, les recomanacions del Comitè de Ministres es troben a:

<http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Local_and_regional_Democracy/Regional_or_Minority_languages/Documentation/3_Committee_of_Ministers/default.asp#TopOfPage>. L'1 de maig de 2004 aquí hi havia les recomanacions del Comitè de Ministres arran del primer informe periòdic d'Hongria.

Quines llengües es comprometen a protegir els quatre estats que han ratificat la Carta? La taula 9 resumeix la situació a partir dels instruments de ratificació respectius, que es poden consultar a:

<<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=148&CM=8&DF=24/03/04&CL=ENG&VL=1>>.

Taula 9. Llengües protegides pels estats que han ratificat la carta

Estat	Llengües protegides
Hongria	alemany, croat, eslovac, eslovè, romanès i serbi
Eslovènia	italià i hongarès
Eslovàquia	alemany, búlgar, croat, hongarès, polonès, romaní, rutè, txec i ucraïnès
Xipre	armeni

Una qüestió interessant és la relació entre les llengües regionals i minoritàries reconegudes en la ratificació de la Carta i les llengües protegides d'acord amb l'ordenament jurídic intern. En el cas d'Hongria, per exemple, l'article 42 de la Llei LXXVII de 1993 sobre els drets de les minories ètniques i nacionals <<http://archiv.meh.hu/nekx/Angol/93LXXVIIkistv.htm>> reconeix més llengües que les sis esmentades en l'instrument de ratificació de la Carta. Naturalment, més enllà del nombre de llengües, la qüestió realment interessant és saber si la protecció dispensada per l'ordenament jurídic intern és superior o inferior a la que es desprèn de la ratificació de la Carta. Naturalment, aquestes són matèries que no podem abordar en un article volgutament panoràmic com aquest.

4. Conclusions

En conjunt, els deu nous estats membres de la Unió Europea presenten una complexitat lingüística interna moderada. Set dels deu estats són homogenis en el sentit de Fishman i Lijphart i només dos són clarament heterogenis. Aquests dos estats heterogenis són Estònia i Letònia, on la complexitat lingüística interna és en bona part deguda a moviments de població esdevinguts al llarg de la dominació soviètica del segle XX. En el supòsit que assolís la seva reunificació, Xipre seria el tercer estat heterogeni, amb el benentès que internament estaria format per dos territoris clarament homogenis i el més probable és que políticament s'organitzés com una confederació d'aquests dos territoris. Pel que fa a les polítiques lingüístiques, tots els estats excepte Malta i Xipre tenen una sola llengua oficial estatal. El cas de Malta, com hem dit, és particular, perquè la segona llengua oficial (l'anglès) no correspon a un grup significatiu de població d'aquesta llengua. I tot i que la República de Xipre té dues llengües oficials, ja hem dit que en l'actual situació política de l'illa la República funciona com un estat oficialment *monolingüe*. En general, no hi ha en tots deu estats cap situació comparable a la de la llengua catalana. En tot cas, els desenvolupaments més interessants per a una perspectiva catalana podrien ser el tractament per part d'Estònia i Letònia de les seves minories russòfones, majoritàriament formades a partir de la immigració dels anys de la dominació soviètica, i el desplegament del (con)federalisme lingüístic a Xipre en el supòsit d'una reunificació futura de l'illa.

5. Bibliografia

- Badia, I. *Diccionari de les llengües d'Europa*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2002.
- Fishman, J. A. "Some Contrasts between Linguistically Homogeneous and Linguistically Heterogeneous Polities". Dins: Fishman, Joshua A. *et al.* (eds.). *Language Problems of Developing Nations*. Lloc: Editorial, 1968.
- Lijphart, A. *Democracies*. Yale University Press, 1984. Versió espanyola: *Las democracias contemporáneas*. Barcelona: Ariel, 1991.²
- Siguan, M. *L'Europa de les llengües*. Barcelona: Edicions 62, 1995.
- Vernet, J. (coord.). *Dret lingüístic*. Valls: Cossetània, 2003.

Enllaços

Štatistický úrad Slovenskej republiky Statistical Office of the Slovak Republic	< http://www.statistics.sk/ >
Statistični urad Republike Slovenije Statistical Office of the Republic of Slovenia	< http://www.stat.si/ >
Statistikaamet Statistical Office of Estonia	< http://www.stat.ee/ >
Központi Statisztikai Hivatal Hungarian Central Statistical Office	< http://www.ksh.hu/pls/ksh/docs/ >
LR Centrālā statistikas pārvalde Central Statistical Bureau of Latvia	< http://www.csb.lv/vidus.cfm >
Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Department of Statistics to the Government of the Republic of Lithuania (Statistics Lithuania)	< http://www.std.lt/web/main.php >
National Statistics Office	< http://www.nso.gov.mt/ >
Polska Statystyka Publiczna Polish Official Statistics	< http://www.stat.gov.pl/ >
Český statistický úřad Czech Statistical Office	< http://www.czso.cz/ >
Statistická služba Republiky Kypr Statistical Service of the Republic of Cyprus	< http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument >

Albert Branchadell

Universitat Autònoma de Barcelona <<http://www.uab.es/>>
 Departament de Filologia Catalana
 Albert.Branchadell@uab.es